

Nalézání po hledání coby vědění kdo

Jiří Raclavský

V tomto textu se vracím k problému „nalézání po hledání“ a „postulátového nalézání“, ovšem nejde mi o (opakovanou) obhajobu mého někdejšího návrhu [Raclavský 2005], ale o uchopení mnou dříve zaměřovaných cílů zcela jiným způsobem. Jde mi mj. o vysvětlení problému, proč mluvčí mohou o nalezení po hledání, které uskutečnil nějaký agens, referovat de re způsobem, což vede k substitucím pomocí koreferenčních termínů. Nejdůležitější návrh je výkladem „nalezení po hledání“ coby „znát toho, kdo“, popř. „znát něco“, resp. „vědět, že“, čemuž se Duží (z důvodu omezeného rozsahu jejího příspěvku [Duží 2006]) nevěnovala. Vzhledem k tomu, že „nalezení po hledání“ coby „vědět/znát toho, kdo“, stejně tak jako „vědění, že“, má nejen de re existenčních důsledky, které jsou de re existenčními presupozicemi,¹ ale jsou též možné substituce pomocí koreferenčních termínů, nemůže se jednat o Duží (v [Duží 2006]) nyní prosazované „nalezení po hledání“ coby „vědět kdo“ (takovéto vysvětlení „nalézání po hledání“ se mi přes mou snahu nepodařilo najít). V závěru pak naznačuji, že pro Duží navrhované vysvětlení „nalezení po hledání“ spíše než „vědět“ bude patrně vhodnější „zjišťovat“.²

Nalézání po hledání a problém de re čtení

Nejprve jedna vstupní intuice. *Hledám-li* (což je dle logiků vztah k nějakému úřadu), *tak se nepochybně chci dostat do intencionálního vztahu k hodnotě onoho určitého úřadu*. Hledám-li

¹ Naneštěstí zde není dostatečný prostor pro definice de re / de dicto existenční generalizace / důsledku / presupozice ([Raclavský 2006d]). Věřím však, že i při intuitivním pochopení těchto termínů bude následující text čtenáři srozumitelný.

² Rozboru tohoto vysvětlení se pro omezený rozsah tohoto příspěvku nebudeme moci věnovat.

(matematický příklad), co je odmocninou z 25, tak se jistě při úspěchu v hledání dostanu do bezprostředního vztahu k číslu 5; identifikuji ho a poté ho pomyslně „vsadím“ namísto otazníku do „ $\sqrt{25}=?$ “. Hledám-li nosorožce (vztah k vlastnosti), tak se chci dostat do bezprostředního intencionálního vztahu k té třídě individuí, která je extenzí této vlastnosti v daném možném světě a čase; neboli, chci znát tu třídu a to znamená znát ty prvky, kterými je individuována (čili chci znát tu jedinou třídu, která je extenzí-držitelem dané intenze-úřadu). Podobně při nalezení vraha Zoe je má intelektuální pozornost primárně zacílena na jisté individuum (řekněme Yannise); chtít znát, kdo je vrahem Zoe, má coby úspěch znát to individuum (Yannise), které je vrahem Zoe (srov. níže analýzy „znát něco“). Je-li tomu tak, že při nalezení dojde ke kontaktu s držitelem úřadu, substituce pomocí konstrukcí, které konstruují tutéž entitu, se jeví zjevně možné. Dále: jak jsem diskutoval vícekrát, takové inference, kde jsou k substituci užity koreferenční termíny, jsou v jazyce akceptovány jako intuitivně platné. Chápu však, že logik s nimi má, vzhledem k své teorii o hledání a nalézání po hledání, potíže. Proto pak např. tvrdí, že „neplatí princip substituovatelnosti *salva veritate* koreferenčních výrazů.“ ([Duží 2006]). Mezi filosofy i logiky je zvykem (kromě popírat se navzájem) popírat i evidentní, což také přispívá k tomu, že filosofie je *perennis*. Namísto opakovaných diskusí se ale raději nyní podívejme, kde je pro logika problém.

V případě vět jako „Xenie věří, že prezident USA je modrooký“, z které – díky substituci na základě identity „Prezident USA = manžel Laury Bushové“ – bylo inferováno na věty jako „Xenie věří, že manžel Laury Bushové je modrooký“, došli logikové k závěru, že mluvčí chápal věty tvaru „X věří, že...“ nikoli jako domnění de dicto (v nichž by singulární termíny ve vnořené větě byly v „nereferenční“ pozici), ale jakožto věty tvaru „něco je takové, že X věří, že ono je makové“ (kde jsou ony singulární termíny v pozici referenční, takže substituce jsou jednoduše možné, neboť ony termíny referují na nějakou *res* a na tu se dá referovat různými koreferenčními termíny). Logikové se shodli na dvou druzích formálního vyjádření v závislosti na tom, zda uznávali / neuznávali λ -abstraktor. V TIL „de re beliefs“ formalizujeme do tvaru jako $\lambda w \lambda t [[\lambda w \lambda t [\lambda x [{}^0 \text{Věřit}_{wt} {}^0 \text{Agens} [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{Vlastnost}_{wt} x]]]]]]_{wt} {}^0 \text{Deskripce}_{wt}$, kde deskripce (popř. vlastní jméno) je v referenční pozici. Viděli jsme, že „finta“, kterou užili logikové, spočívá ve vhodném přesmyku, kterému můžeme říkat převod z aktíva do pasíva. Náš problém s nalézáním je ten, že ačkoli můžeme nepochybně říci, že po předchozím hledání:

Xenie nalézá vraha Zoe.

kde je referováno na držitele úřadu vraha Zoe (deskripce „vrah Zoe“ je proto v supozici de re), či totéž prostředky pasivního zvratu:

Vrah Zoe je nalezen Xeníí.

teorie, že nalezení je vztah k úřadu, nám při zvoleném formálním aparátu pro případ nikoli propozičních (ale vlastně pojmových) postojů neumožní – zdá se – sestavit to de re čtení. Je možné, že toto je pro Duží důvod, proč razantně popírá možnost substitucí na základě koreference singulárních termínů. Zajímavé ale je, že pro jiné případy vět např. Duží neváhá říkat, že nějaká věta je taková, že jistá deskripce v ní je mluvčím míněna jako „pointer“ referující na nějaké individuum. Nechápu však, proč by diskutované věty měly být nějakou výjimkou (např. přece klidně mohu opsat de re čtení coby „Držitel úřadu Vrah Zoe je nalézán Xeníí“), proč by jisté de re čtení nemělo existovat?

Před prvním návrhem „de re čtení“ si musíme uvědomit, že na první pohled bychom potřebovali nějakou funkci, či něco (třeba substituci), která nám umožní, abychom sice „vraha Zoe“ měli v supozici de re, takže bychom měli k ruce blíže nespecifikované individuum, avšak zároveň aby ta funkce umožnila „intenzionální zdvih“ k úřadu, k němuž by měl agens vztah nalézání.³ Je tu však zjevná potíž, která se může vyskytnout: individuum může zastávat mnoho úřadů, naivně uvažovaná funkce od určitého individua do úřadů, které zastává, by byla jedno-mnohoznačná (někdo by řekl: „neexistuje cesta od denotátu ke smyslu“), takže logicky vzato by to vlastně nebyla funkce. Naštěstí ale existuje jistá „klička“, jak se dostat z jedno-mnohoznačnosti a tou je jistá relace sestavená z dvojic, jejichž prvním členem je jisté individuum a jednotlivými druhými členy jsou ty úřady, které zastává (toto je činěno pro všechna individua). Této (empirické) relaci můžeme říkat „zastávat úřad“; budu ji značit „ Δ “ jako Tichý ([Tichý 1976]), od něhož jsem ji – pro zde uváděné účely – přejal (on sám si ji adaptoval z Churchovy Δ).⁴ Takže máme (empirickou) relaci Δ , která argumentu svět-čas přiřazuje zobrazení z dvojic individuum-úřad (který to individuum zastává) do pravdivostních hodnot, neboli $(0 \text{ } \iota \text{ } \iota_{\tau\omega})_{\tau\omega}$ -objekt.⁵ Předpokládejme dále, že v jeden časový okamžik nalézá Xenie (nanejvýše) jeden úřad (hledala jen jeden úřad, našla jen jeden úřad; její kognitivní zacílení bylo nasměrováno v obou

³ U domněnkových vět jsme takovouto věc našli v β -expanzi – deskripce byla z vnořené věty exportována, avšak agens zůstal ve vztahu k propozici.

⁴ Dále: jestliže zobrazení od individuí k úřadům bylo „one-to-many“, opačný směr takový není; můžeme proto uvažovat parciální (empirickou) funkci vedoucí od jistého úřadu k jeho držiteli (je-li jaký), $(\alpha \alpha_{\tau\omega})_{\tau\omega}$, kterou Tichý značil „ Γ “ ([Tichý 1976], [Tichý 1988]).

⁵ Pro definice konstrukcí a typů viz [Tichý 1988].

případech na jeden objekt – samozřejmě může být zacíleno i na množinu objektů, ta množina však je stále jeden objekt), z (jednoprvkové) třídy takovýchto úřadů příslušný úřad „vytáhneme“ singularizací ($(\iota_{\tau\omega}(\circ \iota_{\tau\omega}))$ -objekt). V daném možném světě a čase tedy Δ porovnává individuum (na které je referováno prostřednictvím deskripce v supozici de re) s tím úřadem, který zastává a k němuž je Xenie ve vztahu nalezení. Propozice není definována tehdy, když vrah Zoe neexistuje nebo Xenie nenalézá právě jeden úřad; propozice je nepravdivá, pokud držitel úřadu vraha Zoe nezastává ten úřad, který Xenie našla:⁶

$$\lambda w \lambda t [{}^0\Delta_{wt} [\lambda w \lambda t [{}^0Vrah_{wt} {}^0Z]]_{wt} [\lambda w \lambda t [{}^0sing [\lambda u [{}^0Nal_{wt} {}^0X u]]]_{wt}]]_{wt}$$

čteno třeba:

Vrah Zoe zastává ten jediný úřad nalezený Xeníí.

Jenže tato věta může být pravdivá i tehdy, když je Xenie ve vztahu nalezení k jinému úřadu než k úřadu vraha Zoe, nicméně ten má stejného držitele (řekněme Yannise). Proto uvažme radši větu:

Vrah Zoe zastává ten jediný úřad, který je totožný s úřadem vraha Zoe a je nalezen Xeníí.

s analýzou (pomiňme rozdíl mezi „nalézá“ a „je nalezen“):

$$\lambda w \lambda t [{}^0\Delta_{wt} [\lambda w \lambda t [{}^0Vrah_{wt} {}^0Z]]_{wt} [\lambda w \lambda t [{}^0sing [\lambda u [{}^0\wedge [\lambda w \lambda t [{}^0= [\lambda w \lambda t [{}^0Vrah_{wt} {}^0Z]] u]]_{wt} [\lambda w \lambda t [{}^0Nal_{wt} {}^0X u]]_{wt}]]]]_{wt}]_{wt}$$

V těchto konstrukcích je nalézání vztahem k úřadu, avšak držitel tohoto úřadu je reportérovi k dispozici, referuje na něho deskripcí „vrah Zoe“, která je (stejně tak jako její analýza) v supozici de re. Následky jsou zřejmé: nejen de re existenční důsledky, které mohou být de re existenčními presupozicemi (uvažme pro příklad „krále Francie“), ale i substituce na základě identit (tj. pomocí „koreferenčních termínů“) jsou zákonitě možné. Uvědomuji si však námitku proti oněm analýzám – odkud se v těch konstrukcích vzalo ${}^0=$, ${}^0sing$, či ${}^0\wedge$, ${}^0\Delta$, když nejsou explicitně v oněch prvních větách zmíněny? Mnou kdysi navrhované „postulátové nalézání“ ([Raclavský 2005a]) obnášelo po úspěšném nalezení úřadu bezprostředně přejít k nalezení („zacílení se na“) držitele onoho úřadu; tím bylo ono de re čtení elegantnější vzhledem k výše podávanému návrhu, neboť neobsahovalo ty nadbytečné prvky. (Každopádně jsme ale dobře zanalyzovali jiné zajímavé věty, v nichž agens měl postoj k úřadu a na držitele bylo referováno

⁶ Typy: ‚Zoe‘, ‚Yannis‘ denotují individua, ‚vrah někoho‘ denotuje $(\iota)_{\tau\omega}$ -objekt (empirickou funkci z individuí do individuí), ‚nalézat‘ denotuje objekt typu $(\circ \iota \iota_{\tau\omega})_{\tau\omega}$, $\exists$ je zobrazením z tříd úřadů do pravdivostních hodnot, $(\circ(\circ \iota_{\tau\omega}))$ -objekt, = je zde $(\circ \iota \iota)$ -objekt, proměnné w , t , u konstruují (v tomto pořadí) objekty typu ω , τ , $\iota_{\tau\omega}$ (individuové úřady).

de re způsobem.) Avšak namísto disputací se budu zajímat o relativně jiné věci v následující sekci.

Nalézt po hledání jakožto znát toho, kdo zastává daný úřad

Explikací významu nějakého výrazu je určitá konstrukce. Jisté *konstrukce však můžeme třídit do tzv. pojmových systémů*, jaké uvažuje např. Pavel Materna ([Materna 2004]). Synchronně daný jazyk můžeme chápat jakožto *kód, tedy zobrazení z (gödelizovaných) výrazů do konstrukcí* (např. [Tichý 1988] či [Raclavský 2006a]). Množina hodnot kódu je množinou konstrukcí a ta může být v určitém vztahu k nějakému pojmovému systému. Při analýze určitého kódu K je záhodno, aby byl zvolen takový pojmový systém, který obsahuje všechny konstrukce, které jsou oborem hodnot K (nebo řečeno za Duží a Maternu, [Duží, Materna 2002], aby byl pojmový systém „adekvátně jemný“). Jak už to bývá ve světě abstraktních entit, takovýchto pojmových systémů může být nekonečně mnoho. V této sekci mj. zaměříme svou pozornost na vybranou rodinu z takovýchto pojmových systémů, půjde o rodinu pojmových systémů, v nichž množina *pojmu základních a též pojmu z těchto základních pojmu derivovaných* (blíže [Materna 2004]) koresponduje s oním oborem hodnot K . Takto by se mohlo zdát, že jednoduše uděláme objektuální definici, kdy nalevo dáme ten pojem, který bude zaveden na základě (ze základních pojmu) složeného pojmu napravo – takovémuto vysvětlení můžeme říkat „explikace významu jistého výrazu coby konstrukce, která je derivovaným pojmem v určitém pojmovém systému“ –, Xenie:

x nalézá (po hledání) úřad $u = x$ ví, kdo je tím (držitelem) u

což bychom mohli vyjádřit konstrukcí (držitel je jen jeden, proto singularizace; d konstruuje α -objekty, u konstruuje úřady, tj. α_{τ_0} -objekty; x konstruuje individua, ${}^0\text{Nal}^{(\alpha\tau)}$ konstruuje ($o \text{ } \alpha_{\tau_0}$) τ_0 -objekty, přičemž α je jakýkoli typ):

$$[{}^0\text{Nal}^{(\alpha\tau)}_{wt} x u] \equiv [{}^0\text{Vědět}_{wt} x [{}^0\text{sing}^\alpha [\lambda d [{}^0=^\alpha d u_{wt}]]]]$$

Právě něco takového mne napadlo při opakovaných výrocích Duží „nalézat znamená vědět, kdo“. Bystrý čtenář si zde nepochybně všiml, že typ objektu denotovaného výrazem „vědět“ je jednoduše ($o \text{ } \tau \text{ } \tau$) τ_0 , postoj agens je tedy veden k individuu; dále je též zjevné, že proměnná u konstruuující úřady je v supozici de re, takže je-li namísto u konstrukce určitého úřadu, nejenže jsou možné substituce, jsou možné i de re existenční důsledky, které mohou být de re existenčními presupozicemi. Předpokládám tudíž, že toto je pro Duží *nežádoucí vysvětlení*

nalézání. Někdo by proto mohl přispěchat a navrhopat, že „vědět“ by mělo být chápáno jako propoziční postoj (přesněji postoj k propoziční konstrukci), aby druhé *u* bylo v supozici de dicto, jak bychom rádi („vědět“^{cc} označuje (o τ *₁)-objekt):

$$[{}^0\text{Nal}^{(\alpha\tau)\omega}{}_{wt} x u] \equiv [{}^0\text{Vědět}^*{}_{wt} x [{}^0[\lambda w \lambda t [{}^0\exists^\alpha [\lambda d [{}^0=^\alpha d u_{wt}]]]]]]]$$

Leč zde valuaace pro první *u* nemá vliv na druhé *u*. Pomozme si proto konstrukcí, v níž uplatníme funkci Substitute ((*₁*₁*₁*₁)-objekt), funkci Trivializace ((*₁α_{τ_ω})-objekt) toho, co konstruuje proměnná *u* (pomocná proměnná *v* konstruuje α_{τ_ω}-objekty):

$$[{}^0\text{Nal}^{(\alpha\tau)\omega}{}_{wt} x u] \equiv [{}^0\text{Vědět}^*{}_{wt} x [{}^0\text{Sub} [{}^0\text{Tr} u] {}^0v [{}^0[\lambda w \lambda t [{}^0\exists^\alpha [\lambda d [{}^0=^\alpha d v_{wt}]]]]]]]]$$

Problémové místo jsme tedy, zdá se, zahladili. (P. Kuchyňka mi podotknul, že konstrukce (po jejím uzavření) konstruuje propozici, která charakterizuje nutnou, avšak nikoli dostatečnou podmínku vědomého nalezení, neboť dle oné konstrukce, resp. propozice, agens sice má vztah k určitému individuu (které zastává jistý úřad), ale nechová postoj k hledanému-nalezenému úřadu. Abychom dostali dostatečné podmínce, na pravé straně by muselo být: $\lambda w \lambda t [{}^0\text{Vědět}^*{}_{wt} x [{}^0\text{Sub} [{}^0\text{Tr} u_{wt}] {}^0d [{}^0\text{Sub} [{}^0\text{Tr} u] {}^0v [{}^0[\lambda w \lambda t [{}^0=^\alpha d v_{wt}]]]]]]$. Problémem ale je, že pro takovýto případ jsou zjevně možné jak de re existenční presupozice, tak substitute pomocí koreferenčních termínů, neboť *u* je v supozici de re. Tomuto však chci zabránit, aby se podařilo nalézt *nalézání*, které takovéto inferenční vlastnosti nemá.) Pokusme se však zkusmo přečíst pravou stranu jako kdyby to byla věta přirozeného jazyka – „agens ví, že existuje držitel úřadu *u*“. To, že agens ví, že existuje nějaký držitel hledaného úřadu, je sice jistý úspěch, jenže konstatovat, že nějaký úřad je obsazen, je dosti informačně vágní vzhledem k tomu, že agens zjistil-našel, přesně kdo zastává daný úřad.⁷ Shrnuto: *ani dosavadní propoziční přístup k vysvětlení „nalézt = vědět, kdo zastává daný úřad“*, které by nevedlo k možným substitucím, *nám nepomohl*. Musíme jít na to zcela jinak – zkusíme zanalyzovat to „kdo“.

Duži prosazuje „vědět, kdo“ a my si ukážeme, že *toto ambivalentní sousloví může značit v češtině a) „znát toho/to, kdo/co“* nebo snad i b) „vědět/zjistit, že“, či možná i c) *znát něco*. Před časem jsme se intenzivně zabýval Hintikkou, u něhož „who“ („kdo“) hraje centrální roli v jeho filosofii i logice, nelíbil se mi ovšem predikátově-logický styl analýzy s doprovodnými „intenzionálními“ komentáři a díval jsem se na jím zkoumané věty z hlediska TIL.⁸ Zjistil jsem,

⁷ Nepomůže tu zbavit se existenčního kvantifikátoru, to bychom lehko dostali tautologické „agens zjistil, že ten jediný držitel úřadu *u* je totožný s tím jediným držitelem úřadu *u*“.

⁸ [Raclavský 2006b] odkud přejímám a adaptuji analýzy.

že ne vždy „who“⁹ patří do analýzy (např. „Je-li kdo logik, tak...“ je prostě jen známé „ $\forall x$ (Logik(x)) $\rightarrow$ ...“; ono „who“ do analýzy nepatří). Někdy je však „who“ přímo fundamentálním podvýrazem nějakého výrazu – např.: „logician who is a musician“. Pro analýzu takovýchto výrazů Tichý navrhl ([Tichý 1976]) funkci „who“, která je typu $((o_1)(o_1)(o_1))$, přičemž jde o zobrazení, které nevlastní podmnožiny dvou množin (tedy celé ty množiny) zobrazuje do jejich vzájemného průniku (proto dodávám do vrchního indexu znak množinového průniku). Analýzou „logician who is a musician“, sousloví, které nepochybně označuje vlastnost individuí (stejně tak jako „logician“, „musician“), je pak „ $\lambda w \lambda t$ [${}^0\text{who} \cap {}^0\text{Logician}_{wt} {}^0\text{Musician}_{wt}$]“¹⁰. Naneštěstí „who“ je vysoce ambivalentní (což mj. Hintikkovi správně namítl Quine), nevyčerpává se případem who, které detekoval Tichý. Například když někdo zjišťuje, kdo je identický s Yannisem, tak (v daném světě a čase) je vztažen k množině individuí (dle Tichého filosofie nejspíše ke všem) a pak je tu (vlastně jednoprvková) třída individuí identických s Yannisem. Takovéto who^∞ , zde typu $(o(o_1)(o_1))$, nám vrátí pravdu, pokud ta druhá třída je podmnožinou té první.¹⁰ Předpokládejme ovšem, že entit, ke kterým je Xenie v jistý okamžik ve vztahu „akutního“ vědění (a přejdeme hned k „znát toho, kdo“), není více než jedna – jde tu právě o ono intelektuální zacílení se na právě jednu entitu, „identifikování“ –, stejně tak jako počet entit, které mohou v určitý svět-čas zastávat určitý úřad, nemůže být číslo větší než jedna. Proto v případě individuových úřadů nebudeme pomoci who typu $(o(o_1)(o_1))$, ale who^∞ typu $(o \ \iota \ \iota)$:¹¹

Xenie zná toho, kdo (who) zastává úřad vraha Zoe.

v analýze (výraz ‚úřad‘ je pomocný;¹² singularizace vždy „vytahuje“ prvek singletonu;):

$\lambda w \lambda t$ [${}^0\text{who}^\infty$ [$\lambda w \lambda t$ [${}^0\text{sing}$ [λx [${}^0\text{ZnátToho}_{wt} {}^0X \ x$]]]]]_{wt} [$\lambda w \lambda t$ [${}^0\text{sing}$ [λx [${}^0\Delta_{wt} \ x$ [$\lambda w \lambda t$ [${}^0\text{Vrah}_{wt} {}^0Z$]]]]]]]_{wt}

Tato konstrukce konstruuje pravdivostní hodnotu pravda, pokud to jediné individuum (ke kterému je Xenie ve vztahu „znát“) je pomocí funkce who^∞ zobrazeno na to jediné individuum, které zastává úřad vraha Zoe (všimněme si, že agens opravdu je ve vztahu k individuu, což nám

⁹ Budu používat anglické slovo, abych se vyhnul českým „kdo“, „který“ a dalších slov, které mnohdy korespondují anglickému „such that“ a nikoli „who“.

¹⁰ U Tichého tedy v tomto případě vrací pravdu vždy. Podle Hintikky nikoli, neboť dle něj agens může některá individua neznat.

¹¹ Who může být i následující: agens může znát celou třídu individuí, ale jen jeden prvek z ní může zastávat nějaký úřad; toto who^3 je objektem typu $(o(o_1)\ \iota)$ (slovně zřejmě „Xenie zná ty, mezi nimiž je jediný držitel úřadu vraha Zoe“), nebo můžeme najít who^∞ , které přiřazuje pravdu, když agens je ve vztahu k individuu, *které je mezi* (blíže specifikovanými) *těmi*“.

¹² Jedná se tzv. typový indikátor denotátu označeného (následujícím) výrazem a správně by měl znít „individuový úřad“; jakožto název typu určité hierarchie typů jeho význam není považován za soběstačný (blíže [Raclavský 2006c]).

připomíná úvahu z předcházející sekce). Ke konstruování nepravdy dochází na první pohled ze zřejmých důvodů, zajímavější je však otázka možné nedefinovanosti. Uvažujme možnost, kdy třída držitelů onoho úřadu je prázdná a singularizace nevrací proto nic; přestože je možné, že Xenie se nachází ve vztahu zjištění k nějakému individuu, není to to individuum, které by bylo vrahem Zoe; protože nemáme argument, pro který by byla funkce $\text{who}^=$ definována ($\text{who}^=$ je mj. totální funkcí), $\text{who}^=$ nebude vracet žádnou hodnotu, takže pro uvažovaný případ bude celá propozice nedefinována. Následně také základní *de re* existenční důsledek $\lambda w \lambda t [{}^0\exists [\lambda x [{}^0\Delta_{wt} x [\lambda w \lambda t [{}^0\text{Vrah}_{wt} {}^0Z]]]]]$, je *de re existenční presupozicí* oné věty (pravdivost tohoto důsledku je tedy jednou z podmínek pro to, aby ona věta měla vůbec nějakou pravdivostní hodnotu). Ačkoli by se z pasivního obratu:

Vrah Zoe je takový úřad, že Xenie zná toho, kdo (who) je jeho jediný držitel.

s analýzou:

$$\lambda w \lambda t [[\lambda w \lambda t [\lambda u [{}^0\text{who}^= [\lambda w \lambda t [{}^0\text{sing} [\lambda x [{}^0\text{ZnátToho}_{wt} {}^0X x]]]]]_{wt} [\lambda w \lambda t [{}^0\text{sing} [\lambda x [{}^0\Delta_{wt} x u]]]]_{wt}]]_{wt}]_{wt}]_{wt} [[\lambda w \lambda t [{}^0\text{Vrah}_{wt} {}^0Z]]]$$

mohlo zdát, že deskripce „vrah Zoe“ musí být v supozici *de dicto*, díky *ekvivalenci* $[\lambda w \lambda t [{}^0\text{sing} [\lambda x [{}^0\Delta_{wt} x u]]]]$ s u („jediný držitel úřadu vraha Zoe“ je ekvivalentní s „vrah Zoe“) na ono individuum, které je (je-li vůbec) držitelem onoho úřadu, *můžeme referovat pomocí koreferenčních singulárních termínů, takže substituce pomocí nich jsou oprávněné.*

Vrátím-li se k zavedení nového („derivovaného“) pojmu „nalézt po hledání“, díky „znát toho, kdo“ bychom ho mohli ukázat pomocí konstrukce:

$[{}^0\text{Nal}^{(\alpha\tau)\omega}_{wt} x u] \equiv [{}^0\text{who}^= [\lambda w \lambda t [{}^0\text{sing}^\alpha [\lambda x [{}^0\text{ZnátToho}^\alpha_{wt} x d]]]]]_{wt} [\lambda w \lambda t [{}^0\text{sing}^\alpha [\lambda d [{}^0\Delta^\alpha_{wt} d u]]]]_{wt}]_{wt}$
po uplatnění I. pravidla λ -konverze:¹³

$$[{}^0\text{Nal}^\alpha_{wt} x u] \equiv [{}^0\text{who}^= [{}^0\text{sing}^\alpha [\lambda d [{}^0\text{ZnátToho}^\alpha_{wt} x d]]] [{}^0\text{sing}^\alpha [\lambda d [{}^0\Delta^\alpha_{wt} d u]]]]$$

Přitom by však bylo žádoucí na pravou stranu pomocí konjunkce připojit, že v čase předcházejícím nalézání agens hledal u , resp. že agens ví, že předtím hledal u (od tohoto zpřesnění zde zatím upouštíme, podstata je čtenáři jistě jasná). Jak jsme viděli, *takto pojaté nalézání má uvažované de re existenční presupozice a mohou být prováděny uvažované substituce.* Zde prováděná explikace významu výrazu „nalézat po hledání“ coby konstrukce, která

¹³ Churchem na počátku třicátých let definované I. pravidlo λ -konverze znovuobjevila Duží a používá pro něj název β_r -redukce („ r “ jako innocent-nevinná; dodejme, že v žádaném smyslu nevinné je i III. pravidlo λ -konverze).

je derivovaným pojmem v určitém pojmovém systému („vědění toho, kdo“), tedy není tím, co proponuje Duží.

Nalézt po hledání jakožto „znát to“ či „vědět, že“

Zkusme se poohlédnout ještě po jiné možnosti, jak objasnit teoretický návrh Duží. Mezi slovesy pro vědění existuje ještě „znát něco“, které je vysoce typově polymorfní – nejenže může označovat postoj k propozici a jde tedy o vědění oné propozice (či dokonce propoziční konstrukce), může totiž označovat i postoj k určitému individu, objekt typu $(o \text{ } \iota)_{\tau o}$. Typický případ:

Xenie zná (jediného) držitele (úřadu) vraha Zoe.

v analýze (výraz „úřad“ je pomocný; Δ budeme chápat jako reprezentující výraz „být držitel“):

$$\lambda w \lambda t [{}^0 \text{Znát}_{wt} {}^0 X [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{sing} [\lambda x [{}^0 \Delta_{wt} x [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{Vrah}_{wt} {}^0 Z]]]]]]_{wt}] \quad {}^{14}$$

Deskripce (stejně jako její význam) je v supozici *de re* (je ekvivalentní s „vrah Zoe“); *možné jsou jak substituce, tak i odvození typického de re existenčního důsledku, který je de re existenční presupozicí*. A toto by pochopitelně bylo zachováno i tehdy, když bychom „nalézání po hledání“ chápali jako „znát držitele úřadu“.

Mohli bychom ještě uvažovat jinak a říci, že „nalézt po hledání“ znamená např. „znát (fakt), že Yannis (popř. „ten jediný totožný s vrahem Yannise“, což budu uvádět níže) je tím, kdo je jediným držitelem úřadu vraha Zoe“, čili „Znát“^π chápat jakožto označující $(o \text{ } \iota o_{\tau o})_{\tau o}$ -objekt, postoj k propozici. Analýzou konkrétního příkladu je konstrukce:

$$\lambda w \lambda t [{}^0 \text{Znát}_{wt} {}^0 X [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{who} = [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{sing} [\lambda x [{}^0 = x [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{Vrah}_{wt} {}^0 Y]]]_{wt}]]]]_{wt}] \quad [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{sing} [\lambda x [{}^0 \Delta_{wt} x [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{Vrah}_{wt} {}^0 Z]]]]]]_{wt}]]$$

Odsud však lze uskutečnit nejen „de re export“ („pasívum“, „de re čtení“) konstrukce vraha Yannise, ale i „de re export“ konstrukce jediného držitele úřadu vraha Zoe, což je konstrukce ekvivalentní s konstrukcí vraha Zoe;¹⁵ neboli: nelze zabránit takovému výkladu „nalézání po hledání“, který je „de re čtením“.

V souvislosti tohoto „znát propozici“ bych se chtěl ještě zamyslet nad dvěma problémy s inferencemi. První je otázka možnosti odvození de re existenčního důsledku o obsazenosti

¹⁴ Pasívum: „Ten jediný držitel (úřadu) vraha Zoe je takový, že Xenie ho zná“, analýza: $\lambda w \lambda t [[\lambda w \lambda t [\lambda y [{}^0 \text{Znát}_{wt} {}^0 X y]]]_{wt} [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{sing} [\lambda x [{}^0 \Delta_{wt} x [\lambda w \lambda t [{}^0 \text{Vrah}_{wt} {}^0 Z]]]]]]_{wt}]$.

¹⁵ Konstrukci vraha Zoe lze ovšem exportovat i „de dicto způsobem“.

jistého úřadu U z věty, že agens našel U . Půjdeme-li na to obecněji, uvažme nějaký predikát P (adekvátního typu) a uvědomme si, že z :¹⁶

$$\lambda w \lambda t [{}^0P_{wt} {}^0X [\lambda w \lambda t [{}^0Vrah_{wt} {}^0Z]]]$$

nevyplývá:

$$\lambda w \lambda t [{}^0\exists [\lambda x [{}^0=x [\lambda w \lambda t [{}^0Vrah_{wt} {}^0Z]]_{wt}]]]$$

neboť dle obecných *de dicto* / *de re* principů z *de dicto* ($[\lambda w \lambda t [{}^0Vrah_{wt} {}^0Z]]$ v první konstrukci) *neplyne de re* ($[\lambda w \lambda t [{}^0Vrah_{wt} {}^0Z]]$ v druhé konstrukci); neboli nelze korektně uplatnit zákon *de re* existenční generalizace na první konstrukci. Zcela totéž platí pro konstrukci:

$$\lambda w \lambda t [{}^0Nal_{wt} {}^0X [\lambda w \lambda t [{}^0Vrah_{wt} {}^0Z]]]$$

z níž ovšem konstrukce:

$$\lambda w \lambda t [{}^0\exists [\lambda x [{}^0=x [\lambda w \lambda t [{}^0Vrah_{wt} {}^0Z]]_{wt}]]]$$

vyplývá. Jak vysvětlit tuto anomálii? Aby bylo možné podchytit korektní inferenze mechanickou cestou (cílem práce logických analytiků – aspoň těch z TIL – je předat své výsledky počítačům, které provedou „automatické dokazování“), musíme to umět „stroji vysvětlit“, zadat „explicitní pravidla“.¹⁷ Ta si ujasníme na základě explikace významu výrazu „nalézat (po hledání)“ coby konstrukce, která je derivovaným pojmem v určitém pojmovém systému, v němž je zaveden pomocí „vědění, že“. (Budeme používat „vědění, že“ namísto „znát propozici“, dále eliminujeme „who“ a „ten jediný držitel úřadu“.) Tedy pro konkrétní příklad:¹⁸

$$\lambda w \lambda t [{}^0V\acute{i}^{\pi}_{wt} {}^0X [\lambda w \lambda t [{}^0=^{\alpha} {}^0D {}^0U_{wt}]]]$$

Protože vědění je *faktívum*, tak pro případ vědění agens, že jistý D je držitelem U jsme oprávněni z této konstrukce odvodit (${}^0U$ bude v supozici *de re*):

$$\lambda w \lambda t [{}^0=^{\alpha} {}^0D {}^0U_{wt}]$$

odkud *de re* existenční generalizací lehko získáme *de re* existenční důsledek:

$$\lambda w \lambda t [{}^0\exists [\lambda d [{}^0=^{\alpha} d {}^0U_{wt}]]]$$

A právě tímto je vysvětlena možnost (i mechanizovatelného) odvození *de re* existenčního tvrzení „Existuje někdo, kdo je U (-em)“ z věty „Xenie (po hledání) nalézá U “. Položme si ale závažnou otázku – je tento *de re* existenční důsledek zároveň i *de re* existenční presupozicí? Pro případ pasíva ($\lambda w \lambda t [[\lambda w \lambda t [\lambda y [{}^0V\acute{i}^{\pi}_{wt} {}^0X [\lambda w \lambda t [{}^0=^{\alpha} {}^0D y]]]]]_{wt} {}^0U_{wt}$) o tom jistě není sporu – nějaký

¹⁶ Vyplývání je v Transparentní intenzionální logice chápáno jako vztah mezi konstrukcemi.

¹⁷ Mj. Při chápání nalézání po hledání jako bezprostředního přechodu na postulátové nalézání není problém toto vysvětlit; obhajobou postulátového nalézání se však zde nezabývám.

¹⁸ Nezapomínejme však, že by mělo být připojeno, že x hledal u , resp., že x ví, že hledal u .

držitel úřadu U musí existovat, aby věta „ten, kdo je $U(-em)$, je takový, že ...“ mohla být pravdivá (a nikoli bez pravdivostní hodnoty; srov. též níže). Pravdivost věty „ X ví, že ...“ závisí jistě hlavně na tom, zda agens ví, či neví. Je-li de re existenční důsledek (coby závěr plnucí z oněch dvou premis) pravdivý, typicky nastává, že druhá premisa je pravdivá a věta „ X ví, že ...“ či „ X neví, že ...“ je pravdivá či nepravdivá; je-li onen de re existenční důsledek nepravdivý, nemůže se stát, aby všechny premisy (jak pro případ s „ X ví, že ...“, tak pro případ úsudku s „ X neví, že ...“) byly pravdivé. Takže náš de re existenční důsledek vyplývá z obou dvojic premis. Zbývá se rozhodnout, zda-li je též přímo presupozicí vět „ X ví, že ...“ a „ X neví, že ...“. Podle mne je „vědět, že p “ věděním jedině tehdy, když p je pravdivé; postoj k aktuálně nikoli pravdivé či dokonce degenerované propozici („ X ví, že $3:0=0$ “) nepovažuji za věděním a proto docházím k závěru, že podmínkou pro to, aby věta „ X ví, že D je (držitelem) $U(-em)$ “ byla skutečně pravdivá, je, aby bylo pravdivé de re existenční tvrzení, že „*Existuje někdo, kdo je $U(-em)$* “; toto tvrzení proto považuji za de re existenční presupozici věty „ X ví, že D je (držitelem) $U(-em)$ “. Neboli: „nalézání po hledání“ coby „vědět, že“ má de re existenční presupozici.

Z mnoha principů platných pro případy de re, avšak neplatných pro případy de dicto, se zamysleme ještě nad možnostmi substitucí „pomocí koreferenčních termínů“ pro diskutované vysvětlení „nalézání po hledání“ jakožto „věděním, že“. V konstrukci:

$$\lambda w \lambda t [{}^0V_{wt}^{\pi} {}^0X [\lambda w \lambda t [{}^0=^{\alpha} {}^0D {}^0U_{wt}]]]$$

je ${}^0U$ v supozici de dicto, nemůžeme za něj dosadit nějakou konstrukci ${}^0U$ konstruující jiný úřad, byť náhodně se stejnou extenzí (stejným držitelem) v jistých w , t .¹⁹ V případě logiky postojů („attitude logic“) obecně nesmíme změnit objekt (propozici, individuový úřad, propoziční konstrukci, konstrukci čísla atp.), k němuž má agens postoj. Výše jsme si ale ukazovali, že v případě propozičních postojů není problém učinit „de re export“, čili pomocí β -expanze dostat konstrukci-kompozici ${}^0U_{wt}$ vně vnořené propoziční konstrukce:

$$\lambda w \lambda t [[\lambda w \lambda t [\lambda y [{}^0V_{wt}^{\pi} {}^0X [\lambda w \lambda t [{}^0=^{\alpha} {}^0D y]]]]]_{wt} {}^0U_{wt}]$$

čímž se konstrukce ${}^0U$ dostane v celé konstrukci do supozice de re, v níž předtím nebyla. Aplikujeme-li nyní de re existenční generalizaci, získáme opět $\lambda w \lambda t [{}^0\exists [\lambda d [{}^0=^{\alpha} d {}^0U_{wt}]]]$, což je de re existenční důsledek, který je de re existenční presupozicí, plyne jak z $\lambda w \lambda t [[\lambda w \lambda t [\lambda x$

¹⁹ Chápeme-li věděním jakožto postoj k propozici, tak namísto ${}^0U$ můžeme dosazovat α -, β -, η -konvertované tvary ${}^0U$ a ještě některé další konstrukce konstruující též úřad (jen zřídka jsou tyto ekvivalenty postihnutele na jazykové rovině). Chápeme-li věděním jakožto postoj k propoziční konstrukci, takovéto tvary substituovat nemůžeme – agens má postoj k právě jedné jediné propoziční konstrukci a ne k jiné.

$[^0V_i^\pi \text{ } ^0X [\lambda w \lambda t [^0=^\alpha \text{ } ^0D x]]]]]_{wt} \text{ } ^0U_{wt}$, tak z $\lambda w \lambda t [^0\rightarrow [[\lambda w \lambda t [\lambda x [^0V_i^\pi \text{ } ^0X [\lambda w \lambda t [^0=^\alpha \text{ } ^0D x]]]]]]_{wt} \text{ } ^0U_{wt}$], pro obě je tedy $\lambda w \lambda t [^0\exists [\lambda d [^0=^\alpha \text{ } d \text{ } ^0U_{wt}]]]$ de re existenčním presupozicí. Vraťme se k substitucím – přibereme-li premisu o koreferenci (namísto $^0U_{wt}$ může být i třeba jen ^0Y):

$$\lambda w \lambda t [^0=^\alpha \text{ } ^0U_{wt} \text{ } ^0U_{wt}]$$

*substituce do diskutovaného „de re čtení“ jsou oprávněné.*²⁰ Shrneme-li to: při vysvětlení „nalézání po hledání“ coby „vědění, že“ jsou při jeho de re čtení možné nejen de re existenční důsledky, které mohou být de re existenčními presupozicemi, ale i substituce pomocí „koreferenčních termínů“.²¹

(Petr Kuchyňka mi ještě navrhoval uchopit „who“ jako „vědět (popř. znát), kdo je kým“ a to nikoli ve smyslu např. „znát Yannise coby člověka“, typově (o t t (ot)_{τo})_{τo}), ale ve smyslu např. „znát Yannise coby papeže“, typově (o t t t_{τo})_{τo}. Nic by pak ale nebránilo zcela oprávněnému nadefinování (VědětŽe^π je typově totéž co V^π; tuto obměnu vkládám jen pro lepší názornost):

$$[^0V_{wt} \text{ } x \text{ } d \text{ } u] \equiv [^0V_{wt} \text{ } Že^\pi \text{ } x [\lambda w \lambda t [^0= \text{ } d \text{ } u_{wt}]]]$$

popř.:

$$[^0V_{wt} \text{ } x \text{ } d \text{ } u] \equiv [^0V_{wt} \text{ } Že^\pi \text{ } x [\lambda w \lambda t [^0\Delta \text{ } d \text{ } u]]]$$

Zase by šlo o vědění, tedy faktívum, takže jak de re existenční presupozice, ale i substituce pomocí koreferenčních termínů (musel by se učinit „de re export“ podkonstrukce *d*) by byly oprávněné.)

Protiargument?

Dovolím si zde předestřít jeden možný argument proti ztotožnění nalezení po hledání s vědění, kdo je držitelem hledaného úřadu. Obměňuji – pro náš případ – slavný příklad Hectora-Neri Castañedy („amnesiac war hero“, který neví, že on sám je ten „war hero“; např. [Castañeda 1967]), který (mj. úspěšně) použil proti logikovi alethických modalit Jaakko Hintikkovi. Uvažujme pro názornost *babičku s amnézií*, která začne hledat dědečkovu

²⁰ Takže pokud mluvčí považuje inferenci „Xenie hledá vraha Zoe.“, „Xenie nalézá vraha Zoe.“, „Vrah Zoe je vrah Yannise (popř. jen Yannis).“ ∴ „Xenie nalézá vraha Yannise.“ za korektní, druhou premisu i závěr musíme chápat „de re způsobem“, mluvčího můžeme poopravit a říci mu (tuto zdvořilost typickou pro posluchače pochopitelně postrádá inferenční stroj): „ty jsi namísto druhé premisy a závěru chtěl vlastně říci: „Vrah Zoe je nalézán Xení.“, „Vrah Yannise je nalézán Xení.““.

²¹ Toto mi v zásadě stačí k tomu, abych se k „postulátovému nalézání“ z [Raclavský 2005] již nemusel zpětně hlásit – považuji ho za již překonané; „nalézání“ chápané jako „vědět že“, „znát toho, kdo“, či „znát něco“ se totiž „chová“ zcela shodným způsobem.

nejoblíbenější knížku. Vnuk ji pozoruje a konstatuje, že ji hledá. Dále tento reportér pozoruje, že babička uspěla v hledání, neboť dědečkovu knížku vytáhla z knihovny – podle reportéra ji tedy našla. Jenže babička právě měla výpadek paměti, drží v ruce knížku, ale *už (či momentálně) neví, že našla, co hledala*, neví, že ta kniha hraje roli nejoblíbenější dědečkovy knížky. (Všimněme si, že nalezením se agens dostal do kontaktu s jistou entitou-držitelem, jak jsme diskutovali výše a jak je to také zachyceno ve „znát toho, kdo“ i „znát jediného držitele úřadu“; to, co onomu agens ale již nemusí docházet, je, že onen držitel je právě ten, kdo zastává onen jistý úřad. Proto ani inference na to, že agens ví, kdo zastává daný úřad, se nejeví příliš opodstatněná.) Co se týče common-sense, mnozí mi potvrdili adekvátnost mého protipříkladu a to už proto, že mnozí z nich (stejně jako já) zažili, že něco našli a přitom si nemohli vzpomenout, že to (tj. ten úřad, který ta věc zastává) hledali.

Pojďme se tomuto argumentu vzepřít. Petr Kuchyňka mi (ještě jednou děkuji) v korespondenci navrhl „vymezení nutných podmínek“, které převyprávím takto: a) hledat U obnáší vědět, že hledám U, b) nalézt (po hledání) U obnáší vědět, že nalézám U, c) nalézt (po hledání) H, který je držitelem U, obnáší vědět i a). Neboli, když ona babička najde v knihovně výtisk „Foundations of Frege’s Logic“ (nebudeme problematizovat rozdíl mezi type a token), musí si uvědomovat, že je to držitel úřadu „dědečkova nejoblíbenější knížka“. Pokud si to neuvědomuje a reportér tvrdí, že babička našla dědečkovu nejoblíbenější knížku po předchozím hledání, tak *se reportér mýlí*, neboť babička nesplňuje nutné podmínky nalezení dědečkovy nejoblíbenější knížky po předchozím hledání. To zní jistě přesvědčivě; já jsem si však stále po castañedovsku namítal, zdali c) není z naší strany přece jen příliš silný požadavek. Dospěl jsem ale nakonec k závěru, že vlastně nikoli a k tomu mi posloužil následující „*tázací test*“. Když se reportér (vnuk) zeptá babičky, co hledá (ad. a), co nalézá (ad. b), babička musí odpovědět, že hledá dědečkovu nejoblíbenější knížku (ono U), jinak to nelze považovat za hledání, resp. nalézání (babička by v tomto případě jaksí nevěděla, co dělá). Klíčové jsou ale otázky při finálním stavu, kdy babička drží v ruce výtisk „Foundations of Frege’s Logic“: babička pochopitelně nemusí vědět, že našla Raclavského nejoblíbenější knížku (tedy držitele úřadu U¹), na otázku vnuka (který o oné koincidenci ví) by odpověděla záporně. Zásadní je otázka zda našla nejoblíbenější dědečkovu knížku – *pokud odpoví ano, jde nepochybně o úspěch po předchozím hledání*, neboli: „našla po hledání“. *Pokud ale odpoví záporně*, tak se o takovýto úspěch nejedná; jenže jak to vysvětlit? – babička sice hledala, ale *v tomto hledání neuspěla* (nedokončila ho),

potratila totiž tu souvislost (zde zasáhla ta amnézie) se svým předchozím hledáním; knížku *sice nepochybně našla, jenže toto plně vykazuje znaky tzv. náhodného nalezení*, při kterém nalézající nemusí vědět o vůbec žádném úřadu, kterého by „Foundations of Frege’s Logic“ bylo držitelem a proto odpověděla vnukovi záporně. (Pokud dále vnuk babičku upozorní, že předtím hledala dědečkovu nejoblíbenější knížku a že to, co drží v ruce, je držitelem onoho úřadu, pak přece jen babička úspěšně hledání dokoná, neboť si uvědomí a); následek amnézie, nevědění, by byl takto překlenut.) Castañedovské námitky jsme se tedy (úspěšně) zbavili. Je však zřejmé, že ono nalézání po hledání, o kterém byla právě řeč, odpovídá „vědění toho, kdo“. Je vidět, že do něho jsme „vědět, že předtím hledal *u*“ zakomponovali oprávněně. Co se týče nalézání po hledání podaném jako „*x* ví, že *d* je *u*“, je tomu úplně stejně, opět babička musí vědět, co předtím hledala. Jistěže při pasivní formě referování o dané situaci, tj. „*d* je takový, že *x* ví, že on je *u*“, se nejprve dotazujeme babičky, zdali našla *u*, jenže při „*d* je takový, že *x* ví, že on je *u*“ se už musíme ptát reportéra (nikoli babičky), zdali podle něj je držitel *u* i *u*‘ týž.

Epilog?

Námi zkoumané explikace „nalezení po hledání“ jakožto určité „vědění kdo“ byly vždy takové, že „nalezení po hledání“ i „nenalezení po hledání“ mělo vždy de re existenční presupozice a také bylo možné substituovat pomocí koreferenčních termínů za deskripci denotující nalezený úřad. S tím úzce souvisela skutečnost, že vědění, stejně tak jako nevědění, je faktívum. Takže ví-li agens, že prší, korektně odvodíme, že prší; podobně neví-li agens, že prší, opět korektně odvodíme, že prší (základní zásady aletické logiky). Návrh Duží, podle něhož „nalezení po hledání“ jakožto určité „vědění kdo“ takovéto vlastnosti nemá, se proto jeví být vyloučeno. Po tomto negativním závěru se však přece jen pokusme zamyslet, jak by mohlo vypadat takové vysvětlení „nalézání po hledání“ se žádanými vlastnostmi. Hlubší zamyšlení nad tím, co to obnáší nenalézt, nám říká, že hledající mohl nenalézt z různých důvodů.²² Jedním z nich je, že mluvčí sice referuje, že agens nenalezl, nicméně agens ještě stále hledá. A toto nám ukazuje dosud zcela pomíjený aspekt „nalézání“ – jde totiž o *epizodické sloveso*, „nalézat“ (stejně tak jako „hledat“) je jistou epizodou, dějem, nikoli „jednorázovým stavem“ (jaký prezentují atributivní slovesa jako např. „být populární“). Ruku v ruce s explikací pomocí Tichého analýz v [Tichý 1980b] musí jít aplikace jeho analýz temporálního diskursu ([Tichý 1980a]), neboť

²² Srov. např. v textech Duží, poměrně obsáhlý seznam je v [Raclavský 2005b].

„nalézt/nenalézt“ je jistě vyjádřením předpřítomného času. Imperfektnost slovesa našeho příkladu je pak vlastností, která ho odlišuje od dokonavé (perfektní) formy slovesa. Namísto atributivního slovesa „vědět“, je tedy třeba užít pro vysvětlení nalézání epizodické sloveso „zjišťovat“. Takto lze uvažovat základní odlišení 1) „nalézat/nenalézat“, kde pravdivost je podmíněna tím, a) zda agens vůbec „zjišťuje kdo“, a epizodičností toho, že b) „ještě stále zjišťuje“. V případě 2) „našel/nenašel“ je pravdivost podmíněna a) tím, zda a) vůbec hledal-zjišťoval, zda b) nezjistil, protože stále ještě zjišťuje, c) nezjistil, protože není nikdo držitelem onoho úřadu (i z důvodu, že ještě hledá), popř. ještě, že nezjistil, to, co se obecně ví. Ačkoli tento soupis je spíše skicou, dá se uvažovat domněnka, že typicky při nedokonání zjišťování nesmíme odvodit faktivní „držitelem U je D“, „existuje držitel U“, ani nesmíme substituovat pomocí koreferenčních termínů. Epizodické sloveso „zjišťovat“ by tedy mohlo mít Duží žádané vlastnosti. Zároveň by pak prozkoumání vazby mezi „zjišťovat“ a „vědět“ mohlo epistémickou logiku výrazně (a jistě zajímavě) prohloubit.²³

Literatura

- CASTAÑEDA, H. N. (1967): On the Logic of Self-Knowledge, *Noûs* 1, 1, 9-21.
- DUŽÍ, M. (2006): Hledání (a nalézání), *Organon F* 13, 2.
- DUŽÍ, M., MATERNA, P. (2002): Parmenides Principle (An Analysis of Aboutness), In: Timothy Childers (ed.), *Logica Yearbook 2002*, Praha: Filosofía, 159-178.
- MATERNA, P. (2004): *Conceptual Systems*. Berlin: Logos.
- RACLAVSKÝ, J. (2005a): Nalézání jako pojmový postoj I, *Organon F* 12, 2, 141-167.
- RACLAVSKÝ, J. (2005b): Nalézání jako pojmový postoj II (Pasívum a nenalézání), *Organon F* 12, 3, 260-277.
- RACLAVSKÝ, J. (2005c): Duží's Theory of De Dicto / De Re: A Critical Review, *ProFil* 6, 2, http://profil.muni.cz/01_2006/raclavsky_duzis_dedicto_dere.pdf.
- RACLAVSKÝ, J. (2006a): Složení přirozeného jazyka z hlediska Transparentní intenzionální logiky, In: Marián Zouhar (ed.), *Jazyk z pohľadu sémantiky, pragmatiky a filozofie vedy*, Bratislava: Veda, 78-98.
- RACLAVSKÝ, J. (2005): Nalézání jako pojmový postoj I, *Organon F* 12, 2, 141-167.
- RACLAVSKÝ, J. (2006b): The Logic of "Who", (rozepsaná stat').
- RACLAVSKÝ, J. (2006c): Type Indicators, (*vyjde v Organonu F?*).
- RACLAVSKÝ, J. (2006d): Existenční presupozice a supozice *de dicto / de re*, (nepublikovaná studie).
- TICHÝ, P. (1976): *Introduction to Intensional Logic*. (manuskript nepublikované knihy).

²³ Za diskuse vybraných teoretických problémů a návrhy ke zlepšení mých formulací děkuji Petru Kuchyňkovi.

TICHÝ, P. (1980a): The Logic of Temporal Discourse, *Linguistics and Philosophy* 3: 373-369.²⁴

TICHÝ, P. (1980b): The Semantics of Episodic Verbs, *Theoretical Linguistics* 7: 264-296.

TICHÝ, P. (1988): *The Foundations of Frege's Logic*. Berlin-New York: Walter de Gruyter.

---

²⁴ Všechny Tichého statě jsou přetištěny v Tichý, Pavel (2004): *Pavel Tichý's Collected Papers in Logic and Philosophy*. Vladimír Svoboda, Bjørn Jespersen, Collin Cheyene (eds.), Otago-Praha: Otago UP, Filosofia.